SZÉLRÓZSA

Holtak barlangja

Egy amatőr barlangkutató csoport a Szovjetunióban, a Kugitangtau-hegylánc sziklarengetegében olyan barlangrendszerre bukkant, amelyben egy több ezer évvel ezelőtti kis világ maradt fenn mumifikálódva. Emberek, állatok, használati tárgyak, nomád sátrak, ruhafoszlányok és sokasok ismeretlen rendeltetésű holmi. Az első vizsgálatok alapján körülbelül az időszámítás előtti II—IV. évezred közöttre teszik a ritka leletek korát; szakemberek, antropológusok, régészek, zoológusok együttes dolga lesz a pontosabb időpont megállapítása és a titok megfejtése.

Annyi mindenesetre bizonyos, hogy valamilyen katasztrófa történhetett a helyszínen. Barlang-, esetleg földomlás temette ide ezt a rengeteg embert, állatot. A hatalmas barlangrendszer falait csepkőkérződmények borítják. Feltűnő, hogy a múmiák rendetlenül feküsznek, kőkeményre aszott, sárgás arcukat kín torzította el. Büntetésből taszították őket a mélybe? De akkor hogyan kerültek ide a sátrak és a használati tárgyak, a vadállatok, mint a mérgeskígyó meg a hópárduc?

A találgatások folytatódnak. Elképzelhető, írja a húsz nyelven megjelenő *Szovjetunió* szakértője, hogy ismeretlen törzs búvt meg a barlangban, közben annak bejárata beomlott, s ott maradtak élve eltemetve.

Több nyugati lap — a szovjet adatok és képek alapján — hirtelen földrengésre gyanakszik, amelynek következtében barlangszerű üreg alakult ki, s az egész törzs ott lelte halálát.

A legújabb hírek szerint egy tudományos expedíció megkezdte a feltárási munkálatokat, s a „holtak barlangjának" titkaira remélhetőleg hamarosan fény derül.

Boszorkányégetés és születésszabályozás

Majdnem egyidejűleg jelent meg két-két NDK-beli, illetve NSZK-beli szerző tudományos felkészültséggel és irodalmi igénnyel megírt műve a középkor egyik legsötétebb ténykedéséről, a boszorkányüldözésről. Nem valószínű, hogy összebeszéltek; kiindulópontjuk és elemzésük is eltérő, de végső következtetésük majdnem azonos. Eszerint: a vallási fanatizmussal társult államhatalmi érdek szülte a korábbi idők egyik legfélelmetesebb és legnagyobb mérvű emberirtását — az áldozatok számát régi forrásmunkák egy- és tízmillió között jelölik meg —, mígnem a felvilágosult abszolutizmus, az emberiség kipusztulásának veszélye, valamint a természettudományok és a filozófia fejlődése véget nem vetett ennek a talán legesztelenebb mészárlásnak.

A két könyv hasonlít abban is, hogy illusztrációkkal, valamint a példák sokaságával annyira olvasmányos, mint egy történelmi-irodalmi krimi. Bruno *Gloger* és Walter *Zöllner* (NDK) *Teufelsglaube und Hexenwahn* (Ördöghit és boszorkányagyrém) című munkájában a keresztény világkép „jó" és „gonosz" — isten—ördög — kettősségének leegyszerűsítéséből indul ki, majd az egyházi és világi hatalom szövetségének vagy ellenségeskedésének bemutatásán át jut el az eretnekséghez, s innen már csak egy lépés a boszorkányüldözés. Csak míg az előbbiben valamilyen mértékben segíthetett a bűnbánat, a „boszorkányok" esetében kínvagy máglyahalál várt a vádlottakra. Ha kiállták a próbát, azt „boszorkányságuknak" tulajdonították, s azért kellett bűnhődniük: ha pedig belehaltak, legfeljebb a lelkük „üdvözült".

Érdekesen egészíti a boszorkányperek e történetét a másik két német szerző, Gunnar *Heinsohn* és Otto *Steiger Die Vernichtung der weisen Frauen* (A bölcs asszonyok kiirtása) című könyvében. Szerintük az áldozatok túlnyomó többsége javasasszony és bába volt. Ők ismerték a fogamzásgátlás különféle kezdetleges módozatait, s a népességszaporulat szabályozásával egyengették a fejlődés útját. Az egyház — és gyakran a vele szövetséges állam — haragja elsősorban ellenük irányult.

A tudomány egyébként igazolja ezt a feltevést. Már az indiánok ismertek legalább 200 különféle növényt és gyógyfüvet — a páfránytól a püspöksüveggombáig —, amelyeket több-kevesebb sikerrel ma is alkalmaznak; vagy ezek a növények legalábbis a fogamzásgátló labdacsok alapanyagai közé tartoznak.

Peter Weiss utolsó műve Berlinben

Az NDK fővárosában nemrég volt a bemutatója Peter Weiss utolsó drámai alkotásának, *Az új pernek*. Az eredeti bemutatót Stockholmban tartották több mint két évvel ezelőtt, s az író nem sokkal utána halt meg a svéd fővárosban, alkotóereje teljében, 65 éves korában.

Az előadásra az egyik legkiválóbb német nyelvű társulat, a Brecht által alapított Berliner Ensemble vállalkozott, Axel *Richter* rendezői irányításával. Nem kis feladat várt rá, hiszen a mű Kafka „perének" továbbgondolása vagy folytatása. Weiss egyébként korábban ezt is dramatizálta. A témától azóta sem tudott szabadulni. Mármint ama gondolattól, hogy nincs menekvés, kiismerhetetlen, irracionális erők irányítják az ember sorsát, ezellen minden harc meddő, s mindenbe belenyugodva tudomásul kell venni a „bűntelen bűnösséget".

Peter Weiss ugyancsak hajlik — korábbi műveiben is — arra, hogy elviselhetetlennek tekintse a létet. Brecht nyomán egyébként a „totális színház" megvalósítására törekszik. Gondoljunk a nálunk is jól ismert *Marat üldöztetése és meggyilkolására*, *A luzitán szörnyre*, avagy a vietnami háborúról szóló párbeszédre. E műveiben, miként kritikusai egybehangzóan vallják, Weiss a forradalmi magatartást állítja szembe az embertelenséggel.

Az új per szintén ilyesmire törekszik, noha kafkai hőse ugyancsak elbukik, agyonlövik a végén, mint egy kutyát. Sorsa tehát azonos Kafka banktisztviselőjének a tragédiájával. Nevük is ugyanaz: „Josef K." Ez a főhős azonban bukása előtt egyre magasabbra emelkedik, betekinthet a finánctőke és a magas katonai vezetés szövetségének cselszövéseibe, amelyek végül a következő, utolsó világháború veszélyét idézik fel.

Tulajdonképpen figyelmeztető jel Peter Weissnek ez az utolsó drámája: nem világmegváltókra van szükség, nem emberbarát pacifistákra, mert azok menthetetlenül elbuknak, hanem — és a műnek tulajdonképpen ez a lényege — szervezett védekezésre az egyént felőrlő hatalmi apparátussal szemben.

Bécsi operatervek

A következő idényben új intendáns kerül a Bécsi Állami Operaház élére, Claus-Helmut *Drese*, aki tíz esztendőn keresztül a zürichi operát irányította. Korábban Kölnben és Wiesbadenben dolgozott; összesen 27 éves tapasztalata van tehát a „szakmában". Zürich operabotrányairól híres, Kölnben a helyszínen kívül a Ruhr-vidék két másik fellegvárát, Düsseldorfot és Duisburgot is el kellett látni igényes műsorral. Wiesbaden pedig főként májusi ünnepi játékaival vonult be a modern zenetörténelembe. Az utóbbin egyébként a szocialista országok neves együttesei is rendszeresen vendégszerepelnek.

Drese-nek Bécs tehát a következő állomása, szerződése szerint 1990-ig. Egyébként eddig nemigen fordult elő, hogy egy rendező kerüljön a főintendáns tisztségbe, ami ugyanakkor a bécsi filharmonikusok, tehát egy zenekar vezényletével jár együtt.

Helyzetét külön megnehezíti, hogy az elődnek (Lorin *Maazel*) még szerződése van 50 előadásra, illetve hangversenyre; a műsoron szerepel a továbbiakban a Nibelung-gyűrű felújítása. Igen ám, de egyelőre nincs hozzá rendező, díszlettervező, sőt a Wagner-énekesekkel is csak szóbeli megállapodást kötöttek. Így nem valószínű, hogy ez a terv belátható időn belül valósul meg. A tetralógiát különben is többször felújították a közelmúltban, például Bayreuthban és Münchenben.

Drese tervei között a bécsi hagyomány ápolásán kívül a francia operairodalom néhány alkotásának műsorra tűzése (Massenet *Werther*ével kezdi) és a Gluck-év előkészületei szerepelnek (három operáját újítják fel). Ezenkívül még egy fontos kísérlet: stúdiószínpad megteremtése. Hogy erre nem áll megfelelő helyiség a rendelkezésre? Az új intendáns válasza: „Ez nem akadály. Felváltva tartjuk majd az előadásokat a templomokban és a gyárakban."

Lovagok és mazsolák

Az autózásnak van már szociológiája, pszichológiája, és ezen belül Angliában kialakult egy új „alfaja", a parkolás pszichológiája. Nem, nem a jellemről, hanem az úgynevezett „pozitív gondolkodásmódról" van szó. A vizsgálatba bevont autósok egy része nem érti, hogy Londonban, a nyolcmilliós metropolisz kellős közepén ki nem tud parkolni? Szerintük mindig, mindenhol akad szabad hely, csak hajnalban, amikor valamelyik távoli elővárosból az autós elindul, ne azzal a gondolattal gyújtsa be a motort, hogy „na, ma megint nem találok parkolóhelyet!". Azzal kell ébredni, hogy igenis több hely csak reánk várakozik, sőt, ki kell alakítani magunkban a „szent közömbösségnek" azt a megszokássá váló természetét, hogy egyáltalán nem törődünk ezzel a kérdéssel.

„Aki előre izgul, aggódik, biztos, hogy nem lesz sikere, aki pedig fütyül az egészre, annak tálcán kínálják a parkolóhelyet. Mégpedig munkahelyétől ötven méterre" — mondják a sikeres vezetők.

Egy autós odáig ment, hogy kijelentette a BBC riporterének: ötven méternél távolabbra eső üres parkolóhelyre rá se néz. A pszichológusok szerint ez a vakmerő típus a lovagkorban érezné jól magát és nem egy korszerű gyalogos-hadosztály tagjaként; továbbá azok, akik autóval indulnak el hazulról, a város szélén parkolnak, s onnan földalattival közelítik meg a Cityt, általában kalocsnit viselnek és pontosan fizetik a villanyszámlát. Mazsolák? ...

Sir Beverley Baxter, a Daily Express főszerkesztője önkéntesként harcolt fiatal korában a nácizmus ellen. A győzelem után barátai megkérdezték:

— Miként lehetséges, hogy semmiféle kitüntetést nem kapott?

Baxter válasza:

— Nem voltam sem elég elöl, sem elég hátul ahhoz, hogy kitüntessenek.

Összeállította: Nagy Kázmér és Vámos Imre

Az ÚJ NEMZETI SZÍNHÁZÉRT

A pénzadományok csekkszámlaszáma: 218-98 220-546-621.

Felvilágosítás a pénzbefizetésekkel kapcsolatban: a 386-330-as telefonszámon.

A védnökség titkárságának telefonszáma: 114-480.

Rippl-Rónai József és Kner Imre levélváltása

Amikor fellapozzuk a *Haiman* György által szerkesztett *A Kner-nyomda nyomtatványainak tükrében 1882—1944* (Bp. 1982) című kiadványt, akkor sem a nyomdatörténeti, sem a bibliográfiai részben nem találjuk Rippl-Rónai József nevét. Nyilván azért, mert nem volt reá vonatkozó adat. Pedig a húszas évek elején szó volt arról, hogy Kner Imre, a festő közreműködésével (rajzával) jelentet meg majd egy könyvet. Ez a terv nyilván hosszabb ideje élő kapcsolatot takart. Ezt erősítette a Könyves Kálmán Műkiadó cég, amelynek vezetőjét, Horváth Gézát mindketten ismerték.

1.

Az 1921 elején keltezett Rippl-Rónai-levél mindenesetre már első mondatával azt bizonyítja, hogy élénk levelezés folyt közöttük.

„I. Kelenhegyi út 12—14.
1921. febr. 28.

Éppen egy hónap óta akarok írni. Válaszolni (!), megköszönni a szép könyveket, a beígért italt és egy albumszerű dolog esetleges kiadását.

Akármiről fogunk beszélni (én is azt hittem mindég, hogy a Kagál lesz a legalkalmasabb hely), de ajánlanám — már a rajz miatt is —, hogy találkozzunk nálam egyik d. e. 11 órakor, ha bejön Gyomáról.

Nem értek a pakoláshoz, nem szeretek a postára menni, de azt sem szeretném, hogy túlságos nyülékony legyen a mi esetünk. Végezzünk! Üssük nyélbe a kiadandó rajz könyvet — úgy érzem, hogy most nem idegenkednek az ilyesmitől az emberek.

Úgy emlékszem, hogy valami felette jó füstölt sonkáról és más effajtákról is esett szó — ezekért is cserélnék egy rajzot.

Kedves Barátom Kner Izidort üdvözlöm szeretettel és meleg kézszorítással:

Rippl-Rónai József"

Az említett kötet mellett nem elhanyagolható motívum az étel említése. Az ínséges években — emlékezett Haiman György — Knerék budapesti ismerőseiket, barátaikat gyomai sonkával, kisüsti pálinkával támogatták. A csomagok rendszerint a fővárosi fogyasztási adófináncok megkerülésével Haimanék ferencvárosi lakására futottak be, s onnan kézitáskákban továbbították.

2.

Nemcsak Budapest és Gyoma között fordultak levelek. Harmadik pontként bekapcsolódott a kaposvári Róma Villa. Innen küldte tussal írt válaszát 1922 tavaszán a festő.

„Kaposvár, Somogy, Róma Villa 26/III.

Sajnálom, de akkor nem voltam otthon — egészen kivételesen — legalább az ígért rajzot átadhattam volna. Köszönöm a finom italt, ami egy zsép költeménnyel is felér.

Kedves Barátom! A másik dolgot, ahogy ajánlja, nem lehet megoldani abban a formában. Ha törik, ha szakad, el kell jönnie hozzám, ha máskor nem, úgy a Kagál este után. Így is lesz, mert dolgaimra nagyon kényes vagyok, egy könnyen nem adom ki kezeim közül még a Herkó Péternek sem. Nagyon kényes portékák, többnyire pásztelképek, amelyek a lelkemből fakadtak. Értékesek nekem.

Önnek, szívem, látni kell az egész anyagot — (mert a kiadandó albumra gondolok). Nagyon meggondolva, jól kiválasztva, még jobban megbeszélve fogjuk napfényre hozni az újszülöttet. Nekem lelki szükség egy új kiadás. Az, hogy erre ráadjam a fejem, szükséges az az érzés, hogy azt éppen az Ön híres nyomdája csinálja. Különben nem is gondoltam már ilyenre. Így még lehetséges.

A bizományba teendő képek elárusítása egyelőre nem aktuális, mert e tekintetben meg van kötve a kezem. Különben a sonkás cserét a fenti időben megcsináljuk. Híve, tisztelője:

Rippl-Rónai József.

Ha felmegyek életjelt adok magamról."

Nemcsak a szokásos csomagok megérkezését nyugtázta. Hanem említette a Kagál társaságot is, ahová Kner Izidor rendszeresen feljárt Gyomáról. Nyilván többször találkoztak ott, hiszen a Kagál és Rippl-Rónai egyénisége között volt affinitás. Egyébként a Kagál az Európai kávéház egyik fülkéjében találkozó társaság volt. Az elnevezés alapját a „kohol" (község) héber szó adta, azt ferdítették rejtelmes, de fonetikailag tetszetős védjeggyé a tagok. Őket sok minden fogta össze. Leginkább a vacsorák, amit Bálóné asszony konyhájáról fogyasztottak. Az erdélyi fejedelmi udvarok étkezéséhez hasonlóan áldoztak a konyhaművészetnek. Az alapítók így joggal beszélhettek „anyagi és szellemi konyháról" a Kagál körül. A szokásos hétfői esték néha valóságos szimpozionok lettek irodalomról és művészetről. A tagok névsorában szerepelt Kozma Andor, Ambrus Zoltán, Székely Ferenc, Szép Ernő, Garay Ákos, Homicskó Athanáz, Ágai Rudolf. Volt idő, amikor a Kagál hölgyesteket, színielőadásokat, tárlatokat, rendezett. Ágai szerint „felejthetetlen cécókat", miknek aztán a tagok családi élete vetett véget.

3.

Van olyan adat, hogy a Kner-féle csomagokat Rippl-Rónai rajzzal vagy képpel viszonozta. Ezek nagy valószínűséggel a család műértő tagjához, Kner Imréhez kerültek, de a történelem viharait nem élték túl.

Megmaradt viszont az a válaszlevél, amit a tervezett könyvről küldött:

„22. Április 23. —
Kedves Barátom Uram!
Kedves Mester!

Szívből utálom Pestet és több mint egy éve nem jártam odafönt. Emiatt nem volt más alkalmam arra, hogy a régen megígért rajzért magam jelentkezzem és azt átvegyem.

Most azonban részben alkalmam is van erre, részben pedig szükségem is lenne reá.

E sorok átadója, Hevessy Iván úr három kis művészeti könyvet írt, amely nemsokára meg fog jelenni kiadásomban. A három kis könyv közül az első az impresszionizmust, a második a posztimpresszionizmust, a harmadik pedig a legújabb irányokat fogja ismertetni, igen jó kiállításban, a világhírű mesterek műveinek jó reprodukcióival.

Nagyon szeretnénk, ha az első kötetet önnek, aki a magyar művészet egyik representatív man-je egy műve ékesítené. Mégpedig azt szeretnénk, ha a könyv címlapjár. kerülne egy jellegzetes skizze, tanulmánya, vázlata, amely mintegy címere lenne a vállalkozásnak. Igazi nagy nyeresége lenne ez a könyvnek, és egyik legszebb dísze.

Azt gondoltuk, hogy Hevessy úr, ki maga válogatja össze a könyvek képanyagát, kiválaszthatná helyettem az ígért rajzot, s mindjárt olyat választhatna, amelyik reprodukcióban is szépen hatna és alkalmas lenne a könyv címlapjára.

Igen kérem, ha csak teheti, teljesítse ezt a kérést, amelyet szívesen vagyunk hajlandók új kiadványaink néhány szép példányával a megküldésével viszonozni. Természetesen a három kis művészeti könyv tiszteletpéldányai is rendelkezésére fognak állani.

Legyen szabad remélni, hogy e kérés teljesítésének nem lesz akadálya és maradok

őszinte baráti üdvözlettel régi híve

Kner Imre

Nagyságos
Rippl-Rónai József
festőművész úrnak
Budapesten"

A három levél nem csupán a közvetlen kapcsolatot bizonyítja Rippl-Rónai és a Kner család között. Fontosabb, hogy közös munkáról esett szó. Csak sajnálkozhatunk azon, hogy nem született meg a kötet.

Laczkó András

NAPLÓ

A száz esztendeje született Dénes Zsófiát köszöntve az Állami Gorkij Könyvtár egy hónapig látható kiállítást rendez január 9-től. Az írónő segítségével létrehozott tárlat anyaga a budapesti bemutatót követően Kecskeméten, a Katona József Emlékházban lel állandó otthonra.

◆

Magyar szerző nyerte el az egyik díjat azon a nemzetközi fesztiválon, amelyet hatodik alkalommal rendezett meg a királyi fényképészeti társaság a dél-angliai Bath városban. Tám László pécsi fotóművész diaporáma sorozata a természetrajzi művek versenyében kategóriagyőztes lett. Az Angliában bemutatott sorozat környezetvédelmi témát dolgozott fel. Mint a korábbi fesztiválokon, most is a diaporáma sajátosan magyar és korszerű kifejezési módját ismerte el a nemzetközi zsüri Bathban.

A Vigilia ez évi első számá egy Bergson-elemzéssel kezdi, majd — Pomogáts Béla emlékező bevezetőjével — Cs Szabó László írását közli Thomas Kyd drámájáról. Tüskés Tibor Kondor és Pilinszky kapcsolatairól szól. Barcsay Jenővel Váczi Tamás készített interjút. Képes Géza, Károly Amy, Parancs János verse olvashatók sok más cikk mellett a lapban.

◆

Cakó Ferenc és Fassel Ferenc grafikusművész kiállítása január 9-én, szerdán 5 órakor nyílik meg a Marczibányi téri Ifjúsági Házban.

◆

Fürdőmúzeum a Flórián téri aluljáróban — az aquincumi Thermae Maiores (Katonai Nagyfürdő) címmel tart színes diavetítéssel illusztrált előadást a TIT Kossuth Klubjában ma, január 7-én, hétfőn hat órakor dr. Kaba Melinda, az ásatás vezetője.

KÖNYVKÜLÖNLEGESSÉG

HOPPE PÁL—SZABÓ FERENC

A NYÍL

Beszélgetések Nyilasi Tiborral

életéről és pályafutásáról itthon és Bécsben.

Az Úttörő-pályán kezdődött
Az Üllői útról a Práterig
243 bajnoki mérkőzés 130 gólja,
64 válogatott találkozó 31 találata

Kapható:
a budapesti könyvesboltokban, áfész-üzletekben és az újságárusoknál.